

HCS D

**Human capital and social
development.**

2025 – volume 16, issue 4

Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali.

2025 – 16-jild, 4-son

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT
UNIVERSITETI**

**Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali
Journal Human capital and social development
Журнал Человеческий капитал и социальное развитие
Jurnali**

15-jild, 4-son (avgust) 2025.

Jurnal 2021-yilda tashkil topgan.

Davriyligi: har ikki oyda

Davriy nashirning rasmiy nomi: “Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish”-“Human capital and social development”-“Человеческий капитал и социальное развитие”
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 19.05.2021 sanada berilgan №1179 guvohnomasi bilan ro‘yhatdan o‘tgan.

Jurnal: O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2023-yil 30-noyabrdagi 342/3-son qarori bilan tasdiqlangan Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) Ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yhatiga kiritilgan.

Jurnal asoschilari: Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Inson resurslari va mahalla tarqiqiyotini boshqarish instituti.

Nashr etuvchi: SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi.

Xalqaro indeksi: ISSN 3030-3672

Tahririyat telefoni: +998 (94) 283 56 78, +998 (90) 502 13 03

Pochta manzili: 140104, Samarqand shahar., Universitet xiyoboni, 4

Web-sayt: www.hcsd.samdu.uz.

E-mail: muhridinrabbimov@gmail.com

«INSON KAPITALI VA IJTIMOYIY RIVOJLANISH»

«HUMAN CAPITAL AND SOCIAL DEVELOPMENT»

«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ»

JURNALI

Bosh muharrir: t.f.d., prof. Xalmuradov Rustam Ibragimovich

Bosh muharrir o‘rinbosari: i.f.d., prof. Arabov Nurali Uralovich

Kotib: PhD, dots. Nasimov Ikrom Xusanovich

Texnik muharrir: assistent., Rabbimov Muxriddin Musoqul o‘g‘li

TAHRIRIYAT KENGASHI

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. Abdurahmonov Qalandar Xodjayivech

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. G‘ulomov Saidaxror Saidaxmedovich

DSc, professor Daler Mirpochoyev (Iqtisodiyot va savdo instituti, Tojikiston)

PhD, professor Arindam Banik (Xalqaro menejment instituti, Hindiston)

PhD, professor Jiye Li (Sian Jiatong universiteti, Xitoy Xalq Respublikasi)

PhD, professor Bayong Van Li (Yongnam universiteti, Janubiy Koreya)

PhD, professor Vonyong Li (Yongnam universiteti, Janubiy Koreya)

PhD, professor Yan Patterson (Kvinslend universiteti, Avstraliya)

PhD, dots. Djurakulov Shoxrux Davronovich (SamDU)

i.f.n., dots. Yuldashev Shamsiddin Qiyomiddinovich (SamDU)

i.f.n., dots. Nizamov Axtam Numonovich (SamDU)

i.f.n., dots. Bozorov Berdimurod Ulug‘murodovich (SamDU)

i.f.n., dots. Boboqulov Bahromqul Mamatkulovich (SamDU)

i.f.n., dots. Usmonova Dilafruz Karshiyevna (SamDU)

i.f.n., dots. Alibekova Saodat Lapasovna (SamDU)

PhD, dots. Ulug‘murodova Nodira Berdimuradovna (SamDU)

PhD, dots. Sharifov Shuhrat Saidahmadovich (SamDU)

PhD, dots. Bakayev Ziyovuddin Toshbolta o‘g‘li (SamDU)

PhD, dots. Karjavova Xurshida Abdumalikovna (SamDU)

PhD, dots. Mansurova Nargiza Shamsiddinovna (“Ipak yo‘li” turizm va madaniy meros xalqaro universiteti)

PhD, dots. Djalilov Faxriddin Azimovich (SamDU)

PhD, dots. Boltayev Burxon Sadinovich (SamDU)

PhD, dots. Maxmudova Mohinur Ravshanbekovna (SamDU)

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI XO'JALIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASHGA USLUBIY YONDASHUV

Z.U.Mamirov

Samarqand davlat universiteti Urgut filiali, Samarqand, O'zbekiston.

OPEN ACCESS

HCSD

Correspondence

Mamirov Zamir Uzoq o'g'li

Samarqand davlat universiteti

Urgut filiali stajyor o'qituvchisi

Email: zamirmamirov99@gmail.com

Tel: +99893-095-80-84

Received: 15 July 2025

Revised: 22 July 2025

Accepted: 14 August 2025

Published: 30 August 2025

Funding source for publication:
Samarkand State University.

Publisher's Note: HCSD stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

Copyright: Journal Human capital and social development © 2 by Samarkand State University is licensed <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Annotatsiya: Ushbu maqolada samaradorlik tushunchasining mohiyati, xizmat ko'rsatish sohasida samaradorlikni aniqlash muammosiga turli xil uslubiy yondashuvlar, korxona faoliyati samaradorligi ko'rsatkichlari tavsifi, xizmat ko'rsatish sohasida ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni aniqlashning asosiy mezonlari va ko'rsatkichlari tavsifi tadqiq qilingan. Xizmat ko'rsatuvchi korxonalar faoliyatining samaradorligi bevosita strategiyaning asoslanganligiga bog'liq bo'lib, uni shakllantirish esa yuqori boshqaruv bo'g'inidagi rahbarlarining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyatini rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish tashqi va ichki muhitning doimiy o'zgaruvchan sharoitlarida alohida ahamiyatga ega bo'lib, bozorda etakchi mavqieni saqlab qolishga imkon yaratadi.

Kalit so'zlar: xizmat ko'rsatish, samaradorlik, ijtimoiy ko'rsatkichlar, iqtisodiy ko'rsatkichlar, xizmat ko'rsatish jarayoni, ijtimoiy mezonlar, iqtisodiy mezonlar.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ СФЕРЫ УСЛУГ

Аннотация: В статье рассматривается сущность понятия эффективности, различные методологические подходы к проблеме определения эффективности в секторе услуг, описание показателей эффективности деятельности предприятия, описание основных критериев и показателей определения социально-экономической эффективности в секторе услуг. Эффективность деятельности предприятий сферы услуг напрямую зависит от обоснованности стратегии, а ее формирование является одной из главных задач высшего руководства. Совершенствование социально-экономического механизма развития деятельности предприятий сферы услуг имеет особое значение в постоянно меняющихся условиях внешней и внутренней среды и позволяет поддерживать лидирующие позиции на рынке.

Ключевые слова: услуга, эффективность, социальные показатели, экономические показатели, процесс оказания услуг, социальные критерии, экономические критерии.

METHODOLOGICAL APPROACH TO ASSESSING THE EFFICIENCY OF THE ECONOMIC ACTIVITIES OF SERVICE ENTERPRISES

Annotation: This article examines the essence of the concept of efficiency, various methodological approaches to the problem of determining efficiency in the service sector, a description of the efficiency indicators of the enterprise's activities, a description of the main criteria and indicators for determining socio-economic efficiency in the service sector. The efficiency of the activities of service enterprises directly depends on the soundness of the strategy, and its formation is one of the main tasks of top management. Improving the socio-economic mechanism for the development of the activities of service enterprises is of particular importance in the constantly changing conditions of the external and internal environment, and makes it possible to maintain a leading position in the market.

Keywords: service, efficiency, social indicators, economic indicators, service process, social criteria, economic criteria.

KIRISH (Introduction)

Hozirgi vaqtda iqtisodiyotning transformatsiyalashuvi sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarini doimiy tarzda barqaror rivojlanishi hamda xizmat ko'rsatish intensivligini ta'minlashda samaradorlikni oshirishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish alohida dolzarb hisoblanadi. Shunga ko'ra, xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyatini samaradorligini oshirish hamda ular faoliyatining ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirishda mehnat jarayonlari intensivligi va mehnat unumdorligini oshirish, resurslardan samarali foydalanish, mehnat salohiyati samaradorligini ta'minlash, ko'rsatilayotgan xizmatlar sifati va natijadorligini oshirish, iste'molchilarning talab va ehtiyojlarini to'liqroq qondirish bilan bog'liq masalalar soha rivojlanishining muhim muammolari hisoblanadi. Shuningdek, soha korxonalarining xalqaro bozorlardagi xizmatlar sifati va raqobatbar-doshligini oshirish hamda xizmatlar eksporti hajmini ko'paytirish respublikamizda iqtisodiy o'sishga erishishda muhim ahamiyatga ega.

Xizmat ko'rsatuvchi korxonalar faoliyatining samaradorligi bevosita strategiyaning asoslanganligiga bog'liq bo'lib, uni shakllantirish esa yuqori boshqaruv bo'g'inidagi rahbarlarining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyatini rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish tashqi va ichki muhitning doimiy o'zgaruvchan sharoitlarida alohida ahamiyatga ega bo'lib, bozorda etakchi mavqieni saqlab qolishga imkon yaratadi.

Binobarin, xizmat ko'rsatish korxonalarini boshqarishning oqilona

mexanizmini ishlab chiqish uchun xizmat ko'rsatish sohasidagi korxonalar faoliyatining oxirgi iste'molchilari uchun, xususan, jismoniy va yuridik shaxslar, umuman butun mamlakat iqtisodiyoti uchun roli va ahamiyatini o'rganish muhim hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review)

Iqtisodiy rivojlanish, servis iqtisodiyotining shakllanishi, servis iqtisodiyotida samaradorlikni oshirish, xizmatlar sifati va raqobatbardoshligini oshirish, xizmat ko'rsatish jarayonlarini takomillashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni tartibga solish, zamonaviy xizmat ko'rsatish tarmoqlarini rivojlantirish, mehnat unumdorligini o'sishi, innovatsion faoliyatni amalga oshirish bilan bog'liq muammolarning fundamental tadqiqoti Keyns J.M. [7], Marshall A. [11], Shumpeter Y.A., [16], Myuller D.K. [12], Xaksever K., Render B., Rassel R., Merdik R. [9], Abduraxmanov K.X. [1] asrlarida yoritib berilgan.

Rivojlangan davlatlarda sanoat rivojlanishidan keyingi bosqichda servis iqtisodiyotini amal qilishi bilan xizmat ko'rsatish sohasi korxonalarining faoliyati samaradorligini baholash masalalari, sohada ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini oshirish, mehnat samaradorligiga erishish, ishlab chiqarish (xizmat ko'rsatish) intensivligini ta'minlash, sohada korxonalarida xizmatlar sifatini ularning iste'mol xususiyati bilan bog'liqligi, xizmatlar samaradorligini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari, iste'molchilarning motivatsiyasiga bog'liq holda xizmatlarning shakllanishi, xizmat ko'rsatish sohasi rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari, korxonalarda xizmat ko'rsatish jarayonlarini tashkil etishga oid

tadqiqotlar Kravchenko S.A. [10], Axmedjanov A.R. [4], Avanesova G.A. [3], Dudakova I.A., Gladkova Yu.V. [5], Saxaryan P.C. [6]larning asarlarida o'rganilgan.

Rivojlangan davlatlarda sanoat rivojlanishidan keyingi bosqichda servis iqtisodiyotini amal qilishi bilan xizmat ko'rsatish sohasi korxonalarining faoliyati samaradorligini baholash masalalarini tadqiq etishga alohida e'tibor berilmoqda. Biz ham tadqiqot jarayonida mazkur masalalarga o'z fikrimizni qaratamiz. Buning uchun avvalambor samaradorlik kategoriyasining mohiyatiga e'tibor qaratish maqsadga muvofiqdir. Yuqorida keltirilgan mualliflarning asarlarida turli xil ijtimoiy-iqtisodiy omillarning xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishiga ta'siri tadqiq etilgan. Ushbu tadqiqotlarda xizmat ko'rsatish sohasida ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni baholash yo'nalishlari tizimli ravishda o'rganilmagan. Shunga ko'ra, mazkur maqolada xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini baholashning ijtimoiy va iqtisodiy ko'rsatkichlarini tadqiq etdik.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology)

Tadqiqot jarayonida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash bo'yicha iqtisodiy tizimlar va nisbatlarni o'rganishga dialektik va tizimli yondashuv, kompleks baholash, qiyosiy va solishtirma tahlil, statistik va dinamik yondashuv hamda guruhlash usullaridan foydalanildi.

Xizmat ko'rsatish sohasida ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlikni oshirish xo'jalik yurituvchilar faoliyatlari natijasini aks ettiradi, ijtimoiy samaradorlik esa iqtisodiy sub'ektlarning ijtimoiy samaradorligini, uni jamiyat

hayotining turli tomonlariga ta'sirini aks ettiradi. Bunda ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlik muayyan darajada o'zaro bog'liq aniqlandi. Shuningdek, servis iqtisodiyotida xizmatlar alohida guruhlariga bo'yicha tasniflandi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results)

Mamlakatimizda hozirgi kunda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar natijasida paydo bo'layotgan yangicha ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar xizmatlar sohasini rivojlantirishda qulay imkoniyatlarni yaratmoqda. Amalga oshirilayotgan tarkibiy o'zgarishlar xizmat ko'rsatish sohasi xo'jalik sub'ektlari faoliyatini rivojlantirish, zamonaviy xizmat ko'rsatish shakllari, turlari va uslublarini paydo bo'lishiga shart-sharoit yaratmoqda. Bu esa bugungi kunda iqtisodiyotning transformatsiyalashuvi an'anaviy xizmat turlari bilan birga, raqamli xizmatlar ko'rsatish tizimini ham keng yoyilishiga olib kelmoqda. Shuning uchun xizmatlar sohasining kengayib borishi hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan zamonaviy xizmatlarning rivojlanib borishi natijasida xo'jalik sub'ektlari faoliyatini baholash mezonlari va ijtimoiy va iqtisodiy ko'rsatkichlarini tadqiq etish alohida ahamiyatga ega.

Samaradorlik tushunchasi murakkab, keng qamrovli kategoriya sifatida ilmiy adabiyotlarda (efficiency – inglizcha) bir qancha talqiniga ega bo'lib, u keng tarqalgan «efficiency» iborasi asosida samaradorlik, harakatchanlik, mahsuldorlik, harakatchanlik qobiliyati, operativlik [12] kabilar sifatida talqin qilinadi. Hozirgi vaqtda iqtisodiy adabiyotlarda samaradorlikni ko'plab ta'riflari keltirilgandir.

Iqtisodiy adabiyotlarda «samaradorlik» kategoriyasi keng va tor ma'nolarda ifodalanadi. Keng ma'noda «Samaradorlik» tushunchasi – atrof muhitga samarali va adekvat yondashuv qobiliyati [10], nisbiy samara, operatsiyalar va loyihalar [1] sifatida ta'riflanadi.

Samaradorlikning yuqorida keltirilgan ta'rifiga e'tibor qaratsak, ushbu tushunchaning bir necha resurlarining mavjudligini anglashimiz mumkin. Chunki mazkur kategoriya turli xil mezonlar, ko'rsatkichlar va xususiyatlar asosida baholanadi. Shu bilan birga, samaradorlik mazmunan ham iste'molni qondirish, ham ishlab chiqarish (xizmat ko'rsatish)ning maqsadini hamda korxonalarning samarali faoliyat yuritishi, natijadorligi kabi ko'rinishlarda yuzaga keladi.

«Samaradorlik» tushunchasi nihoyatda keng tushunchadir, u olingan samaraning sarflarga nisbatini aks ettiradi. Samaradorlashtirish – mehnat faoliyatining u yoki bu sohasida yuqoriroq natijalarga erishish va ushbu natijalarning birligiga sarflarni qisqartirish maqsadlarida eng yaxshi yechimlarni izlashdir [1].

«Samaradorlik» kategoriyasi tor ma'noda potensial va real faoliyatlar natijasining umumiy tasnifini ifodalab, asosiy e'tibor olingan natijalarga qaratiladi. Ushbu keltirilgan ta'riflar «samaradorlik» tushunchasining muhim xususiyatlarini ifodalab, birinchidan, bu kategoriya murakkab ijtimoiy-iqtisodiy termin hisoblanadi va u muayyan mezonlar asosida baholanadi. Ikkinchidan, «samaradorlik» nisbiy kategoriya bo'lib, u aniq maqsadlar yo'nalishiga bo'ysunadi. Ya'ni, samaradorlikni aniqlash asosiy maqsadlar natijasidagi faoliyatlarni ifodalaydi [4].

Samaradorlikning muhim ko'rsatkichlari – bu maqsadlarga erishish darajasi yoki jarayonlar optimalligini o'lchashga ko'maklashuvchi faoliyatning miqdoriy ko'rsatkichlaridir.

Samaradorlikning umumiy holati, jumladan, ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni aniqlash muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik – chegaralangan resurslardan oqilona foydalangan holda erishilgan, aholining ijtimoiy, iqtisodiy, ijtimoiy-iqtisodiy darajasini yuksaltirishdir. Ish – inson kamolotini yuksalish, moddiy va ijtimoiy farovonligini o'sishida, madaniy va ma'naviy jihatdan rivojlanishida ko'rinadi. Inson farovonligi hamda kamoloti naqadar yuksalsa, shu qadar yuqori ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikka erishgan bo'ladi [2].

Xizmat ko'rsatish sohasining iqtisodiy samaradorligi ijtimoiy mehnat samaradorligining tarkibiy elementi bo'lib, muayyan mezon va ko'rsatkichlar bilan ifodalanadi.

Xizmat ko'rsatish samaradorligini aniqlash yondashuvlari ko'plab iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Shunday ekan, G.A. Avanesova samaradorlikni quyidagi guruhlarga ajratadi [3]:

– xarajatli-resursli (iqtisodiy samaradorlik);

– maqsadga yo'naltirilganlik (natijaviy samaradorlik). Raqobat muhitida omon qolish, raqobatchilarga qarshi kurashda yetakchilik, iqtisodiy salohiyatning o'sishi, ishlab chiqarish va sotish hajmining o'sishi, foydani maksimal darajada oshirish va xarajatlarni minimallashtirish mumkin bo'lgan maqsadlarga erishish nuqtai nazaridan baholanadi;

– har tomonlama iqtisodiy tahlil, uning asosida erishilgan natijalar baholanadi, uni o'zgartirish omillari, foydalanilmayotgan imkoniyatlar va uni oshirish zahiralari aniqlanadi;

– boshqarish tizimi samaradorligi;

Ushbu yondashuv doirasida I.A.Dudakova va Yu.V.Gladkovalar samaradorlikning quyidagi ko'rsatkichlarini ajratadi [5]: ko'rsatilgan xizmatlar hajmi; foyda, investitsion loyihalar realizatsiyasi; ishonchli hamkorlarning mavjudligi; mijozlar bazasining mavjudligi (doimiy iste'molchilar guruhi); ijtimoiy va davlat dasturlaridagi ishtiroki; firmalar obrui va imiji; kadrlar qo'nimsizligi; mijozlar bilan sud ishlarining soni.

Xizmatlar samaradorligi iqtisodiy ko'rsatkichlar, tashkiliy ko'rsatkichlar, ijtimoiy ko'rsatkichlar va individual-psixologik ko'rsatkichlarga tasniflash mumkin.

Xizmat ko'rsatish sohasi samaradorligini aniqlash muammosiga turli uslubiy yondashuvlar mavjud bo'lib, xizmatlarni quyidagi guruhlarga bo'lish mumkin:

– resurslardan samarali foydalanish asosida xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish va iste'molchilar talabini sifatli xizmatlar ko'rsatish orqali to'liq qondirish;

– erishilgan natijalar va turli xil resurslarga qilingan xarajatlar o'rtasidagi nisbatning o'sishi orqali samaradorlikning oshishi;

– bozor sub'ektlarini qanoatlantirish nuqtai nazaridan xizmatlar samaradorligi;

– maqsadga yo'naltirilganlik yondashuvi.

Birinchi yondashuvda mualliflarning fikricha, xizmat ko'rsatish

sohasi samaradorligini oshirishning mohiyati shundan iboratki, ijtimoiy mablag'larga nisbatan xarajatlarni pasaytirish hamda mehnat va resurslardan samarali foydalanish yuqori xizmatlar sifati va madaniyatini ta'minlash orqali aholi ehtiyojlari to'liq qondirilishi ta'minlanadi [6].

Xizmat ko'rsatish samaradorligi ishlab chiqarish vositalari va ishchi kuchining minimal miqdorida jamiyat manfaatlarida maksimal natijalarga erishish orqali aniqlanadi. Biroq bunda xizmatlar samaradorligini faqat ko'rsatilayotgan xizmatlarning oshishi va xarajatlarning pasayishi bilan bog'lash mumkin emas. Samaradorlikni aniqlashda muhim rol uning ijtimoiy oqibatlariga tegishlidir. Bunga bog'liq holda xizmat ko'rsatish tashkilotlari faoliyatining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi haqida gapirish mumkin.

Xizmat ko'rsatish sohasi holatini tahlil qilishning metodologik muammolarining tadqiqotida ko'pchilik iqtisodchilar samaradorlikni tahlil qilishning quyidagi jihatlariga (samaradorlik mezonlariga) e'tibor berishadi:

– taqdim qilinayotgan xizmatlarga solishtirma xarajatlarning o'zgarishi dinamikasi;

– xizmatlarni moliyaviy mablag'lar bilan ta'minlash;

– kreditorlik va debitorlik qarzdorlikning o'zgarishi;

– tariflar va xizmatlarga narxlarni shakllanishini tahlili;

– xizmatlar to'lovida aholi to'lovlarining o'lushi.

Xizmatlar sohasi samaradorlini baholashga

ikkinchi yondashuv jamiyat ixtiyoridagi erishilgan natijalar va

xarajatlar (resurslar) o'rtasidagi nisbatni tavsiflaydi (xarajatli-resursli yondashuv). Xizmatlar samaradorligini baholashga bunday yondashuv ishlab chiqarish samaradorligiga klassik iqtisodchi olimlar qarashlarida ifodalangan. U ishlab chiqarish natijalari va xarajatlar o'rtasidagi bog'liqlikni ochib beruvchi «xarajat – ishlab chiqarish» muammolarini qamrab oladi. Bunda vaqt birligida ishlab chiqarilgan mahsulotlar miqdori qancha ko'p bo'lsa, iqtisodiy samaradorlik shuncha yuqori bo'ladi.

Iqtisodiyot cheklangan resurslardan foydalanish muammolari tadqiqotida

jamiyatning jamiyatning cheksiz ehtiyojlarini maksimal qondirishga erishadi. Biroq resurslar, xususan, mehnat resurslarini baholash to'liqsiz bandlik, kichik biznes, oilaviy tadbirkorlik kabilarda keng ommalashishi hisobga murakkablashadi. Shuningdek, nomoddiy ko'rinishdagi mahsulotlar, ayniqsa ularning sifat tavsifini hisob-kitob qilishda murakkablashadi. Bir qator tarmoqlarda (birinchi navbatda ijtimoiy-madaniy sohalarida) nafaqat mahsulotni o'lchash, balki uning konsepsiyasini ham aniqlash oson ish emas.

1-jadval

Korxona faoliyati samaradorligi ko'rsatkichlari

№	Tasnifiy belgilari	Ko'rsatkichlar guruhi
1.	Xo'jalik yuritish darajasiga ko'ra	global
		lokal
2.	Xarajatlarning mazmuni bo'yicha	sarf-xarajatli
		resursli
3.	Natijalar va xarajatlarning to'liq hisobi bo'yicha	umumlashtiruvchi
		xususi
4.	Hisoblash ob'ektiga ko'ra	jami faoliyat ko'rinishlarining samaradorligi
		resurslardan foydalanish samaradorligi
		kapital qo'yilmalar samaradorligi
		yangi texnikalar samaradorligi
		operatsiyalar (bitimlar) samaradorligi
5.	Hisoblash bosqichiga ko'ra	loyihali
		rejali
		haqiqatda
6.	Hisoblash uslubiga ko'ra	to'g'ridan-to'g'ri
		teskari
7.	Umumiy belgilariga ko'ra	resurs-sarf yondashuvi
		maqsadga yo'naltirilganlik yondashuvi

Uchinchi yondashuv xizmatlar samaradorligi ularni qanoatlantirish darajasi sifatida qaraladi. Bozorning har bir sub'ekti turli xil ko'rinishdagi xizmatlar samaradorligiga o'z talabini taqdim qiladi. Bir tomondan, iste'molchi

ularning sifatini iste'mol qilinadigan xizmatlar samaradorligining asosiy ko'rsatkichi deb biladi. Boshqa tomondan, ishlab chiqaruvchilar texnik va iqtisodiy ko'rsatkichlarni samaradorlik mezoni, ya'ni iste'molchiga asoslangan

ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar asosida o'zgartirilgan sifat deb atashadi.

Shuningdek, xizmatlar samaradorligini boshqarish taqdim etilayotgan tomonlarni muvofiqlashtirish, ular o'rtasida optimal nisbatga erishishdan iboratdir.

To'rtinchi, maqsadga yo'naltirilgan yondashuvi korxonaning dastlab qo'yilgan maqsadlariga qay darajada erishganligini solishtirish imkonini beradi. Odatda bunday maqsadlar ro'yxati quyidagilardan iborat bo'ladi:

- raqobat kurashi sharoitida yashab qolish;
 - raqobatchilar bilan kurashda liderlik;
 - yirik moliyaviy omadsizlik va yo'qotishlarga yo'l qo'ymaslik;
 - ijobiy imijning barqaror holatini egallash;
 - iqtisodiy salohiyatni o'sishi;
 - ishlab chiqarish (xizmat ko'rsatish) hajmi va realizatsiyasini o'sishi;
 - xarajatlarni minimallashtirish va foydani oshirish;
 - korxona rentabelligining o'sishi.
- Olimlar ko'pincha muayyan xizmat turiga nisbatan samaradorlikni baholash va oshirish muammolarini o'rganadilar.

Xizmatlar turlarining xilma-xilligi sharoitida ularning alohida turlari samaradorligini baholash juda murakkabdir. Bir turdagi xizmat uchun maqsadli hioblangan ko'rsatkichlar boshqa turdagilarining samaradorligini aynan ifodalamasligi mumkin. Xizmalar samaradorligini baholash umumlashgan usullarini yaratish maqsadlari uchun ularning maqsadli ko'rsatkichlari bo'yicha tasniflash zarur (1-jadval).

Samaradorlikni tahlil qilish jarayonida korxona faoliyatiga ta'sir ko'rsatuvchi ichki va tashqi omillarni hisobga olish zarur. Ichki va omillarga quyidagilar tegishli: korxona mulki, personal va boshqalar. Tashqi omillar korxonaning arofidagilar, ya'ni uning faoliyatiga daxildor turli guruhlar (hudud yoki shahar mua'muriyati, banklar va moliyaviy tashkilotlar, hamkorlar, iste'molchilar, soliq organlari va boshqalar) orqali aniqlanadi.

Ko'rsatilgan guruhlarining vakillarining maqsadlari odatda turlicha bo'lib, ular korxonaning barqarorligi va samarali shakllanishiga ko'maklashadi. Bu vaqtda har bir guruh korxonaning samarali ishidan o'zining aniq kutilgan natijasiga ega bo'ladi.

Xizmat ko'rsatish korxonalari samaradorligini baholashning ko'p o'lchovli dinamik modeli o'z ichiga quyidagilarni oladi:

- unumdorlik (samaradorlikka erishishda resurslarni minimallashtirish darajasi);
- samaradorlik (xizmat ko'rsatish jarayonida iste'molchilarning kutishi va ehtiyojlarini, ya'ni kerakli vaqtda kerakli joyda kerakli mahsulotni ishlab chiqishni qanoatlantirish darajasi);

– moslashuvchanlik – kelgusida iste'molchilar ehtiyojlariga uning moslashishi maqsadi bilan xizmat ko'rsatish jarayonlarining egiluvchanligi.

Ta'kidlash kerakki, xizmatlarning aksariyati odamlar tomonidan amalga oshiriladi, shuning uchun iste'molchi va xizmat ko'rsatuvchi shaxs o'zaro munosabatga kirishishga majbur. Olingan natija ularning umumiy ularning umumiy harakatlari va xaridorning idrokiga bog'liqdir. Masalan, go'zallik saloni, yuridik yoki konsalting firmasi har

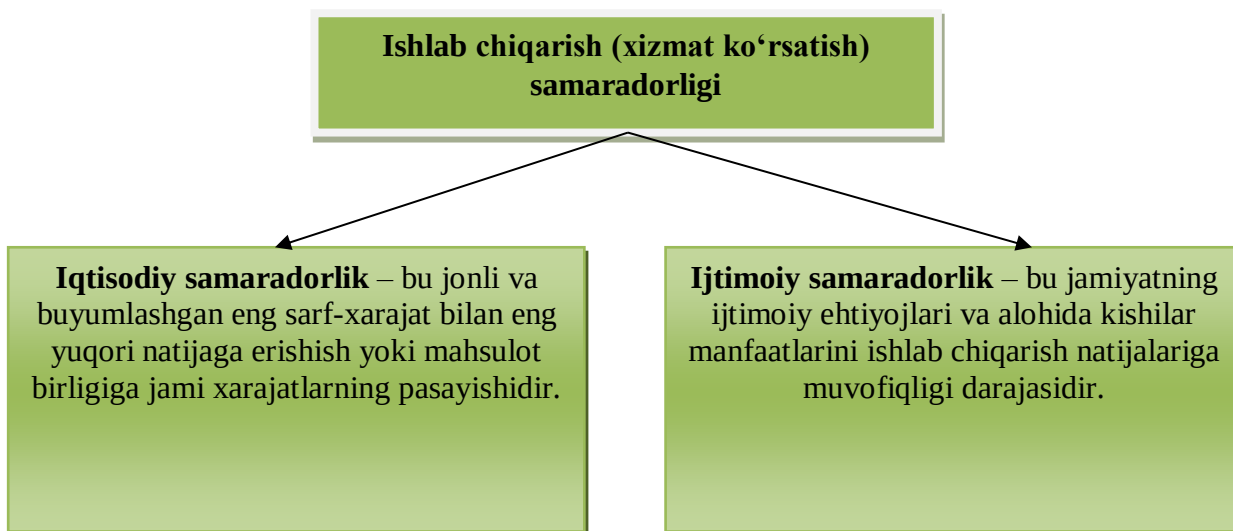
bir mijoz uchun har xil bo'lgan xizmatlarni taqdim etadi.

Bir tomondan, bu shuni anglatadiki, agar bir shaxs bir necha mijozlarga aynan bir xil tarzda xizmat ko'rsatsa ham, turli mijozlar o'zlari olgan narsalar haqida turlicha tasavvurga ega bo'lishlari mumkin. Shuning uchun ularning ehtiyojlarini qondirish haqida turlicha his-tuyg'uga ega bo'ladilar. Boshqa tomondan, xodim bir xil xizmatni ko'rsatar ekan, har bir alohida ko'rsatma bilan o'z harakatlarini o'zgartirishi mumkin. Bunda uning kasbiy bilimi, har kuni bir xil bo'lishi mumkin bo'lmagan jismoniy va psixologik holati muhim rol o'ynaydi.

Buning asosiy natijasi shundaki, xizmatlarning aksariyati standartlashtirish urinishlariga mos kelmaydi, chunki har bir mijoz xizmat ko'rsatishdan oldin ham, xizmat ko'rsatish davomida ham o'z

xohish-istaklarida farq qilsa, yakuniy mahsulotni standartlashtirish mumkin emas. Aksariyat hollarda xizmat ko'rsatish tartibi uni amalga oshiruvchi shaxs tomonidan belgilanadi (masalan, maslahatchi, rieltor yoki shifokor): shaxsiy xizmatni taqdim qiluvchi shaxs birinchi navbatda mijozning ehtiyojlari va istaklariga e'tibor qaratishi lozim.

Shunday ekan, ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni tadqiq etish «xizmat ko'rsatuvchi – xizmatlar iste'molchi» tizimidagi ko'p bosqichli va ko'p qirrali munosabatlarni tushunishga olib keladi. Bu esa iqtisodiy ko'rsatkichlarga qo'shimcha ravishda bir qator qo'shimcha, ya'ni xizmat ko'rsatish korxonasining ko'p qirrali faoliyatini ifodalovchi tashkiliy, ijtimoiy, psixologik va boshqalar xususiyatlardan foydalanishni zarurat etadi.

1-rasm. Ishlab chiqarish (xizmat ko'rsatish) samaradorligi tasnifi

Ishlab chiqarish samaradorligi tasnifiga ko'ra, iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy samaradorlik ko'rsatkichlariga ajratiladi (1-rasm). Iqtisodiy samaradorlik – bu jonli va buyumlashgan eng sarf-xarajat bilan eng yuqori natijaga erishish yoki mahsulot birligiga jami xarajatlarning pasayishidir. Ijtimoiy samaradorlik – bu jamiyatning ijtimoiy

ehtiyojlari va alohida kishilar manfaatlarini ishlab chiqarish natijalariga muvofiqligi darajasidir.

Xizmat ko'rsatish sohasi samaradorligini aniqlash muammosiga uchinchi uslubiy yondashuv doirasida xizmatlar samaradorligi ko'rsatkichlarining ijtimoiy tarkibiy qismini ajratib ko'rsatish mumkin.

Xizmat ko'rsatish sohasining ijtimoiy samaradorligi deganda aholining xizmatlarga bo'lgan ehtiyojini to'liq qondirish tushuniladi.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, xizmatlar sifati va ularning ijtimoiy samaradorligini oshishini baholash ko'rsatkichlari to'liq o'rganilmagan.

Iste'molchi tomonidan xizmatlar ko'rsatish samaradorligini baholash metodologiyasi quyidagi ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi: xizmatlarni hayotiylik davrining barcha bosqichlarida iste'molchilar qadriyatlariga yo'naltirilishi kerak bo'lgan xizmat ko'rsatish sifati, sotishdan keyingi xizmat ko'rsatish sifati, ma'muriy munosabatlar sifati, tijorat munosabatlarining sifati, barcha bosqichlarni amalga oshirishga

imkon beradigan ma'lumotlarga kirish qulayligi.

Hududiy darajada faoliyati tartibga solinadigan korxonalar tomonidan taqdim qilinadigan xizmatlar samaradorligini baholashning kompleks metodikasi sifat menejmenti tizimiga kiritilishi va boshqaruv samaradorligini baholash uchun indikator bo'lishi zarur.

Xizmat ko'rsatish sohasining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini oshishi muayyan hududni o'sishi quyidagi ko'rsatkichlar orqali ta'minlanish imkonini beradi: hududiy yalpi mahsulot; budjetga soliq tushumlari; yakka tartibdagi band aholining ish haqi; mehnatga layoqatli kishilarni bandligini ta'minlash.

2-jadval

Xizmat ko'rsatish sohasida ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni aniqlashning asosiy mezonlari tavsifi

№	Samaradorlik tavsifi	Mezonlar tavsifi
1.	Xizmat ko'rsatish sohasida iqtisodiy samaradorlikning asosiy mezonlari	Resurslardan samarali foydalanish asosida xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish.
		Xizmat ko'rsatish sohasi xo'jalik sub'ektlarining rentabelligini oshirish.
		Korxonalarda mehnat unumdorligini oshirish.
		Xizmat ko'rsatish (ishlab chiqarish)ga qilinadigan xarajatlar nisbiy darajasining pasayishi.
2.	Xizmat ko'rsatish sohasida ijtimoiy samaradorlikning asosiy mezonlari	Iste'molchilar talabini sifatli xizmatlar ko'rsatish orqali to'liq qondirish
		Bozor sub'ektlarini qanoatlantirish nuqtai nazaridan xizmatlar samaradorligini ta'minlash.
		Xizmat ko'rsatish jarayonida mehnatning mazmundorligini oshirish.
		Xizmatlar sohasida inson kapitalini rivojlantirish.

Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyatini muvoffaqiyatli boshqarish ularning shakllanish xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni oshirish yo'nalishlari, mezonlari va kompleks baholash ko'rsatkichlarini tizlashtirish hamda alohida belgilari bo'yicha guruhlab,

tasniflashni zarur etadi. Bu esa xizmat ko'rsatish jarayonida iqtisodiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha xulosa va tavsiyalar ishlab chiqish, xizmat ko'rsatish jarayonini optimalligini ta'minlash asosida uning miqdor va sifat ko'rsatkichlarining real va potensial

imkonyatlaridan samarali foydalanishga shart-sharoit yaratadi [4].

Iqtisodiy jarayonlarni baholash imkonini beruvchi mezonlar bitta yoki bir qancha bo'lishi mumkin. Mezonlar jarayon va hodisalarni qamrov darajasi yo'nalishini aniqlab olishga xizmat qiladi. «Mezon» so'zi «tarozi, o'lchov ma'nosini bildiradi» [15]. Bu so'z rus tilida ishlatiladigan «kriteriya» [13] so'zining mazmunini anglatadi. Mezon xizmatlar jarayonining samaradorligini oshirish bo'yicha uning mohiyatini va asosiy vazifalarini aniqlaydi. Mezonning asosiy vazifalarini aniqlashda xizmat ko'rsatish samaradorligining yakuniy natijalariga e'tibor qaratish muhim hisoblandi. Yakuni natija bir qator ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar orqali aniqlanadi. Ushbu holatda xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati rivojlanishining mezonlari va ko'rsatkichlarini belgilashda sohaning muhim xususiyatlarini tavsiflash lozimdir.

Xizmat ko'rsatish sohasida xo'jalik sub'ektlari faoliyatining samaradorligi mezonni samaradorlikni oshirishni mohiyatini va asosiy vazifalarini aniqlaydi.

Xizmat ko'rsatish sohasida xo'jalik sub'ektlari faoliyati samaradorligini baholash ijtimoiy va iqtisodiy mezonlarga bo'linadi (2-rasm). Sohada ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni tadqiq etishda uning mohiyatini aniqlash hamda mezonlari va ko'rsatkichlarini tasniflash muhim ahamiyatga ega.

Bizningcha, korxonalarda iqtisodiy samaradorlik ularning faoliyatini natijadorligini bildiradi, ijtimoiy samaradorlik esa – korxonalarining ijtimoiy samaradorligini, jamiyat hayotini turli tomonlariga ta'siri va jamiyat ehtiyojlarini to'liq qondirilishini ifoda etadi. Ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik

o'zaro bog'liq tushunchalar hisoblandi. Korxonalarda ijtimoiy samaradorlikka erishish insonlarning ijtimoiy turmush tarzini yaxshilash, uning darajasini oshirish hamda iqtisodiy samaradorlikni ta'milashga xizmat qiladi.

Servis iqtisodiyotida faoliyatni tashkil etishning yangicha mazmunini quyidagicha ifodalash mumkin: samaradorlikka erishish uning ijtimoiy va iqtisodiy ko'rsatkichlari asosida baholanadi. Ushbu ko'rsatkichlar korxona iqtisodiy samaradorligini ifodalovchi ko'rsatkichlarga nisbatan kengroq mazmun-mohiyatga egadir. Samaradorlikni aniqlovchi sifatiiy ko'rsatkichlarni o'zgarishi natijasida korxonalar faoliyatining samaradorligini baholashni zarurat etadi. Korxonalarda ijtimoiy samaradorlikni baholashda aniq miqdoriy o'lchovga tushirib bo'lmaydi. Bunda an'anaviy yo'l bilan samaradorlikni faqatgina iqtisodiy tabiatini aniqlaydi, uning ijtimoiy va iqtisodiy jihatlarini miqdoriy ko'rsatkichlar bilan aholash ancha murakkabdir. Ushbu yondashuv hozirgi vaqtda iqtisodiyot fanida keng tarqalgan. Shuningdek, servis iqtisodiyotida ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlikni baholash bo'yicha tadqiqotlar alohida dolzardir.

Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini atroflicha va har tomonlama tahlil qilish uchun uning xususiy ko'rsatkichlari bilan bir qatorda umumlashtirilgan ko'rsatkichlar ham qo'llaniladi. Iqtisodiy adabiyotlarda umumlashgan ko'rsatkichlarga: korxona rentabelligi, xarajatlarning nisbiy darajasi, asosiy va aylanma fondlar samaradorligi, sarflangan barcha resurslarning fond samaradorligi kabi ko'rsatkichlar kiradi [4].

Ijtimoiy samaradorlikni xizmat ko'rsatish sohasidagi muhim mezon sifatida chiqarish (xizmat ko'rsatish) samaradorligiga erishishning bilvosita ta'sir etuvchi iste'mol sarflarini kamaytirish hisoblanadi.

Iste'molchilar ehtiyojlarini to'liqroq qondirishni tavsiflovchi ko'rsatkichlar quyidagilardan iborat: aholi jon boshiga to'g'ri keluvchi yalpi xizmatlar miqdori; aholi jon boshiga to'g'ri keluvchi xizmatlar hajmi; xizmatlarni o'sish koeffitsienti; iste'molchilarni xizmat ko'rsatish korxonalari hamda tashkilotlarida sarflaydigan vaqtini qisqarish koeffitsienti; xizmat ko'rsatish vaqti qisqarishini tavsiflovchi ko'rsatkichlar; har bir iste'molchining xizmat ko'rsatish korxonasiga qayta tashrif buyurishga sarflangan vaqt; bir iste'molchiga sarflanadigan vaqt.

Xizmat ko'rsatish sohas xo'jalik sub'ektlarida mehnat sharoitlari va xarakterini tavsiflovchi ko'rsatkichlarga: xizmat ko'rsatish jarayonlarini avtomatlashtirish (yangi texnika-texnologiyalarni joriy etish darajasi); bino va inshootlarini zamon talablariga javob berishi; ilg'orlar mehnati tajribasidan foydalanish darajasi; servis sohasida band ishchi-xodimlar malakasi, ma'lumoti va kasbiy darajasi; texnik va texnologiyalar, asbob-uskuna va mexanizmlarni ilg'orlik darajasi; servis sohasi uchun zarur kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlashni tashkil etish darajasi.

Mazkur ko'rsatkichlar ichidan bittasi joriy etilsa, umumiy samaradorlikni ifoda etmaydi. Chunki, biron ko'rsatkich ijtimoiy samarani kichikroq yunalishini ifodalaydi. Bu ko'rsatkichlar barchasi qo'llanilsa korxonalarining ijtimoiy samaradorligiga atroflicha baho berish imkoniyati paydo

bo'ladi.

Xulosa va takliflar(Conclusion/Recommendations)

1. Xizmat ko'rsatish sohasi samaradorligini aniqlash muammosiga turli uslubiy yondashuvlar mavjud bo'lib, xizmatlarni quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin:

– resurslardan samarali foydalanish asosida xizmat ko'rsatish samaradorligini oshirish va iste'molchilar talabini sifatli xizmatlar ko'rsatish orqali to'liq qondirish;

– erishilgan natijalar va turli xil resurslarga qilingan xarajatlar o'rtasidagi nisbatning o'sishi orqali samaradorlikning oshishi;

– bozor sub'ektlarini qanoatlantirish nuqtai nazaridan xizmatlar samaradorligi;

– maqsadga yo'naltirilganlik yondashuvi.

2. Xizmat ko'rsatish korxonalari samaradorligini baholashning ko'p o'lchovli dinamik modeli o'z ichiga quyidagilarni oladi: unumdorlik (samaradorlikka erishishda resurslarni minimallashtirish darajasi); samaradorlik (xizmat ko'rsatish jarayonida iste'molchilarning kutishi va ehtiyojlarini, ya'ni kerakli vaqtda kerakli joyda kerakli mahsulotni ishlab chiqishni qanoatlantirish darajasi); moslashuvchanlik – kelgusida iste'molchilar ehtiyojlariga uning moslashishi maqsadi bilan xizmat ko'rsatish jarayonlarining egiluvchanligi.

3. Xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy va iqtisodiy samaradorligi ko'rsatkichlari tizimida resurslardan samarali foydalanish ko'rsatkichlari alohida o'ringa ega. Shunga ko'ra, xizmat ko'rsatish korxonalarida resurslardan foydalanish

samaradorligini ifodalovchi ko'rsatkichlar tizimida mehnat unumdorligini oshishi, mahsulotning mehnat sig'imini pasayishi, korxona rentabelligi hamda ijtimoiy samaradorlikning statik ko'rsatkichlari alohida o'ringa ega.

4. Xizmat ko'rsatish korxonalarida mehnat sharoitlari va xarakterini ifodalovchi ijtimoiy ko'rsatkichlar

sifatida xizmat ko'rsatish jarayonlarini avtomatlashtirish, ilg'orlar mehnati tajribasidan foydalanish darajasini oshirish; korxonadagi ishchi-xodimlar ma'lumoti, kasbiy darajasiva malakasi, texnik va texnologiyalar, asbob-uskuna va mexanizmlarni ilg'orlik darajasi, servis sohasi uchun zarur kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlashni tashkil etish darajasi kabilar orqali baholanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti / Darslik. – T.: O'zFA «Mehnat» nashriyoti, 2009. 326-b.
2. Abdukarimov B.A. va boshqalar. Korxona iqtisodiyoti (oliy ukuv yurtlari uchun darslik). – T.: FAN, 2005. 122-123 b.
3. Аванесова Г.А. Сервисная деятельность: историческая и современная практика, предпринимательство, менеджмент: учеб. пособие для-вузов / Г.А. Аванесова. – М.: Аспект Пресс, 2004. - 318 с.
4. Ахмеджанов А.Р. Хизмат кўрсатиш корхоналарида иқтисодий ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш. Дисс. Иқтисодиёт фанларидан PhD. – Самарқанд: СамИСИ, 2021. 46-47-б.
5. Дудакова И.А., Гладкова Ю.В. Инновационное развитие сферы услуг России как основа построения сервисной экономики // Вестник ДГТУ, 2010. Т.10. №6(49).
6. Захарян Р.С. Совершенствование механизма управления развитием рекреационных и санаторно-курортных учреждений/ Р.С. Захарян, М.Х. Тахтамышев, Ф.Р. Бисчеков. - Пятигорск: РИА-КМВ, 2007. - 131 с.
7. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Пер. сангл. проф. Н.Н.Любимова, под. ред. д.э.н., проф. Л.П.Куракова. – Москва: МИЭМП, 2010.
8. Котлер Ф. Основы маркетинга. - М.: Прогресс,1993. - С.63 8.
9. К.Хаксевер, Б.Рендер, Р.Рассел, Р.Мердик Управление и организация в сфере услуг, 2-е изд. / Пер. с англ. Под ред. В. В. Кулибановой. - СПб: Питер, 2002. – 752 с.: ил. - (Серия «Теория и практика менеджмента»).
10. Кравченко С.А. Социально-экономический русско-английский словарь – М.: Астрель, 2004. – С. 511.
11. Маршалл А. Принципы экономической науки / А.Маршалл: В 3 т. - Москва: Прогресс-Т.3. 1984. – 119 с.
12. Мюллер Д.К. – Англо-русский словарь М.: «Русский язык» 1992 . – С. 233-234.
13. Словарь иностранных слов. “Русский язык”, 1979. – С. 262.
14. Сфера услуг: новая концепция развития/В.М. Рутгайзер, Т.И. Корягина, Т.И. Арбузов и др. - М.: Экономика, 1990. - С. 148.
15. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. I-том. – 459 б.

CONTENTS

1	Arabov Nurali Uralovich	4-12
	XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RISK LARNING SHAKLLANISHI: SABABLARI, TURLARI VA YO'NALISHLARI	
2	Мухсинова Парвина Абулкосимовна, Шоххусайнзаде Шохруз	13-25
	МЕХАНИЗМЫ ПРОСТРАНСТВЕННОЙ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОЙ СИСТЕМЫ РЕГИОНА	
3	Turdibekov Xasan Ibragimovich	26-32
	TURIZMNI STRATEGIK RIVOJLANTIRISHNING HORIJ TAJRIBASI	
4	Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	33-38
	RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA XIZMATLAR SIFATINI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	
5	Tileuov Erkinbay Muratbaevich	39-46
	RAQAMLI IQTISODIYOTDA INSON KAPITALINI BOSHQARISH TAMOIYILLARI VA USULLARI	
6	Х.А.Абдукадырова	47-53
	ОЦЕНКА НЕДВИЖИМОСТИ В РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И ПУТИ ЕЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	
7	Ахмедова Азиза Тохировна	54-58
	СИСТЕМА ИННОВАЦИОННОГО СТРАТЕГИЧЕСКОГО ФИНАНСОВОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ	
8	Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	59-65
	IQTISODIYOTDA BARQAROR RIVOJLANISH NAZARIYASI VA UNING AMALIY TATBIQLARI	
9	Ibragimov Sardorbek Xusanovich	66-70
	TURIZMDA OMMAVIY TADBIRLARNI O'TKAZISHDA INSON RESURSLARINING AHAMIYATI	
10	Axmedov Sanjar Temur o'g'li	71-76
	XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI BOSHQARISH USULLARI VA BOSQICHLARI	
11	Ergashev Shoxrux Axtamovich	77-83
	YANGI O'ZBEKISTONDA AHOLI O'SISH STATISTIKASINING AHAMIYATI VA PROGNOZ KO'RSATKICHLARI	
12	Муродов Шавкат Фарходович	84-90
	ОПТИМИЗАЦИЯ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ СРЕДСТВ В МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ	
13	Tursunov Xasan Xolmuminovich, Samiyeva Muxlisa Olim qizi	91-97
	TURISM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA MADANIY MEROS OBYEKTARIDAN FOYDALANISH (RAQAMLASHTIRISH, VIRTUAL TURIZM VA BOSHQALAR)	
14	Toshmurza Raxmanov, Qobulov Dilshod Qodir o'g'li	98-103
	XUSUSIY TADBIRKORLIK KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI YURITISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	
15	Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	104-110
	AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDA BANDLIK SIYOSATINING SAMARADORLIGI	

16	Sultanova Nigina Utkurovna	111-115
	BARQAROR TURIZM MEZONLARI ASOSIDA MEHMONXONA XIZMATLARI SIFATINI BAHOLASH MODEL	
17	Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich	116-124
	XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA ISH BILAN BANDLIK DARAJASINI BAHOLASH USHLBLARI	
18	Amriddinova Muslima Zayniddinovna, Axrorova Munavvar Farxod qizi	125-129
	ELEMENTLARINING O'ZARO MUNOSABATI VA ULARNI SAMARALI QO'LLASH AHAMIYATI	
19	Azizova Nilufar Ikrom qizi	130-135
	XIZMAT KO'RSATISH SOHALARIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING O'RNI VA AHAMIYATI	
20	Berdiyeva Nafisa Qahramonovna	136-143
	IJTIMOY XIZMATLAR RIVOJLANISHINING TASHKILY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	
21	Mamirov Zamir Uzoq o'g'li	144-155
	XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI XO'JALIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASHGA USHLBIY YONDASHUV	
22	Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	156-161
	MAMLAKATIMIZDA TURIZMNING RIVOJLANISH HOLATI VA TENDENSIYALARI TAHLILI	
23	Jin Bochen	162-166
	RURAL E-COMMERCE AND TECHNOLOGICAL INNOVATION: LESSONS FROM CHINA AND UZBEKISTAN	
24	Shamsiyev Davlatxon Shuxratxon o'g'li	167-173
	RAQAMLI IQTISODIYOT RIVOJLANISHIDA INVESTITSION DASTURLAR XAVFINI KAMAYTIRISH YO'LLARI	
25	Ye Hanlong	174-178
	SUCCESSFUL EXPERIENCES AND POLICY IMPLICATIONS OF THE SHANGHAI FREE TRADE ZONE FOR DEVELOPING COUNTRIES	
26	Amirov Akmal Mexrojovich, Sayitmurodov Og'abek Farxod o'g'li	179-187
	XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI	
27	Shirov Ravshan Izatullayevich	188-199
	РАЗВИТИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НА ТУРИСТИЧЕСКОМ РЫНКЕ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	
28	Abduvaliyev Abdurahim Salim o'g'li	200-205
	RAQAMLI MARKETING VOSITALARINING GASTRONOMIK TURIZM RIVOJIGA TA'SIRI VA UNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA)	
29	Zhang WenRui	206-210
	THE ROLES OF VENTURE CAPITAL AND ANGEL INVESTMENT IN INNOVATION FINANCING (EXPANDED)	
30	Abdumajitov Baxtiyor Dustbek o'g'li	211-216
	RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON TIJORAT EKOTIZIMI VA TADBIRKORLIK IMKONIYATLARI (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	